
Шемаєва Г. В.

Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут»
(м. Харків, Україна)

Костирко Т. М.

Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова
(м. Миколаїв, Україна)

ПЕДАГОГІЧНА ФУНКЦІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Висвітлюються результати вивчення педагогічного аспекту в бібліотечній діяльності бібліотек університетів технічного спрямування в умовах воєнного стану. Для розкриття педагогічного аспекту в бібліотечній діяльності в умовах воєнного стану в Україні було проаналізовано веб-сайти та звіти наукових бібліотек технічних університетів за 2022–2024 рр. Виокремлено основні напрями: формування інформаційної, цифрової та медіа культури, академічної доброчесності та формування компетентностей в контексті відкритої науки. Зазначено, що незважаючи на складні умови сьогодення, академічні бібліотеки активно впроваджують нові форми і напрями діяльності з організації навчання студентів (як в межах обов'язкових чи вибіркового дисциплін, так і поза межами навчального процесу), науково-педагогічного персоналу та колег на основі різних стилів навчання.

Ключові слова: університетська бібліотека; педагогічна функція; інформаційна грамотність; академічна доброчесність; цифрова грамотність; медіаграмотність

Shemaieva H. V.

National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute” (Kharkiv, Ukraine)

Kostyrko T. M.

Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Mykolaiv, Ukraine)

THE PEDAGOGICAL FUNCTION OF THE UNIVERSITY LIBRARY IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION AND MARTIAL LAW IN UKRAINE

The results of the study of the pedagogical aspect in the library activities of technical university libraries under martial law are highlighted. To reveal the pedagogical aspect of library activities under martial law in Ukraine, websites and reports of scientific libraries of technical universities for 2022–2024 were analysed. The following areas are highlighted: the formation of information, digital and media culture, academic integrity and the formation of competencies in the context of open science. It was noted that despite the difficult conditions of today, academic libraries are actively introducing new forms and directions of activity in the organisation of student education (both within compulsory or elective disciplines and outside the educational process), scientific and pedagogical staff and colleagues based on different teaching styles.

Keywords: university library; pedagogical function; information literacy; academic integrity; digital literacy; media literacy

Сучасні виклики, пов'язані з цифровізацією, воєнним станом, розвитком дистанційної освіти та концепції відкритої науки, зумовили розгортання діяльності академічних бібліотек у вищих навчальних закладах як активних учасників освітнього процесу. Бібліотеки дедалі більше відіграють ключову роль у формуванні інформаційної, цифрової та академічної грамотності студентів і науково-педагогічного складу університетів.

Хоча розширення та еволюція ролей академічних бібліотек в цьому контексті були очевидними протягом усієї історії бібліотечної діяльності, сучасний період характеризується більш цілісним підходом, формуванням нових напрямів. Це потребує з'ясування особливостей викладацької ролі академічного бібліотекаря в цифровому середовищі в умовах воєнного стану.

Місце та роль бібліотеки в контексті навчання та викладання обговорюються багатьма авторами. Зокрема у науковому професійному дискурсі обговорюються проблеми та можливості академічних бібліотек у здійсненні науково-освітньої діяльності (Fihel, 2021), акцентується на інформаційній грамотності (Lomachynskyi, 2023), вивчаються моделі партнерства між бібліотекарями й викладачами та внесок бібліотек у розвиток відкритої педагогіки (Henke, Anthoney, & Burek, 2024).

Для розкриття педагогічного аспекту в бібліотечній діяльності в умовах воєнного стану в Україні було проаналізовано веб-сайти та звіти наукових бібліотек технічних університетів за 2022–2024 рр. За результатами аналізу виявлено основні напрями в діяльності бібліотек, пов'язані з педагогічними послугами.

По-перше, всі досліджені бібліотеки в умовах воєнного стану продовжували організовувати онлайн чи офлайн заняття для студентів з інформаційної грамотності. Повноцінне формування інформаційної грамотності більшість бібліотек здійснює за допомогою спеціального курсу «Основи інформаційної культури», мета якого – сформувати сукупність знань, вмінь та навичок раціонального використання інформації та інформаційних технологій.

По-друге, в умовах воєнного стану актуалізувався напрям формування цифрової та медіа культури. Навчання цифровій культурі орієнтовано здебільшого на вміння використовувати цифрові інструменти, взаємодіяти з онлайн-ресурсами. Заходи з медіаграмотності в академічних бібліотеках є важливим елементом освітнього процесу,

спрямованим на розвиток у студентів навичок критичного мислення, аналізу та оцінки інформації, а також на формування відповідального ставлення до медіа. Такі заняття допомагають студентам розпізнавати фейки, маніпуляції та дезінформацію, а також ефективно використовувати медіа для власних потреб. У цьому аспекті позначається створення хабів цифрової освіти, в межах яких бібліотечні фахівці проводять семінари, тренінги, майстер-класи, просвітницькі заходи, індивідуальні консультації та навчання. Зокрема про це повідомляється у звітах бібліотеки Запорізької політехніки, Національного університету кораблебудування, Київської політехніки.

По-третє, значна увага приділяється питанням академічної доброчесності. У більшості бібліотек, що підлягали дослідженню, фахівці проводять лекції, тренінги, семінари, вебінари. Бібліотечні фахівці Науково-технічної бібліотеки ім. Денисенка Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (НТБ КПІ) та Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (НТБ ХПІ) виступають у якості педагогів з вибіркової дисципліни «Основи академічної доброчесності» та курсу з підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників «Академічна доброчесність». Працівники Наукової бібліотеки Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (НБ НУК) викладають для здобувачів освіти курс «Академічна доброчесність», організують базові семінари «Академічна доброчесність та електронні ресурси для науки і освіти», «Академічна доброчесність. Формування навичок академічного письма».

По-четверте, активно розвивається проведення освітніх заходів, пов'язаних з відкритою науковою комунікацією. Бібліотекарі пропонують заняття та курси з дослідницьких стратегій; допомагають студентам у визначенні корисних наукових ресурсів; здійснюють консультування з питань профілів вчених в Scopus, Web of Science, Orcid, Google Scholar; підбору та перевірки журналів для публікації; започатковується формування компетенцій підтримки повного циклу наукової комунікації відповідно до концепції відкритої науки: від вибору цифрових інструментів до аналізу результативності досліджень. У цьому напрямі варто відмітити діяльність НТБ ХПІ та Наукової бібліотеки Українського державного університету науки та технологій (НБ УДУНТ), де створено Центр публікаційної підтримки та Центр цифрового видавництва відповідно. Цікавий досвід щодо інформаційного супроводу наукових досліджень має НТБ КПІ. Зокрема, фахівцями цієї бібліотеки організовано цикл освітніх заходів, спрямованих на розвиток

дослідницьких компетентностей науковців університету. У НБ НУК запроваджується організація навчання з питань дослідницьких даних: для науковців – вебінари та індивідуальні заняття; для студентів – розробка спеціального курсу; для бібліотечних фахівців – підвищення кваліфікації.

Загалом можна зазначити, що незважаючи на складні умови сьогодення, академічні бібліотеки активно впроваджують нові форми і напрями діяльності з організації навчання студентів (як в межах обов'язкових чи вибіркових дисциплін, так і поза межами навчального процесу), науково-педагогічного персоналу та колег на основі різних стилів навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Fihel, O. M. (2021). Naukovo-osvitnia diialnist bibliotek yak kryterii bibliotechnoi reform [Scientific and educational activities of libraries as a criterion of library reform]. In *University Library. New Stage of Social Communications Development. Abstracts of the VI International Conference*, Scientific and Technical Library of the Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan. Dnipro, Ukraine. Retrieved from <https://crust.ust.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bbbccfe0-c4a8-4faa-b6bc-7cfeca482b00/content> (in Ukrainian)
- Henke, N. A., Anthony, M., & Burek, P. J. (2024). Librarians' roles in OER authoring and open pedagogy: Lessons from the field. *University Libraries Publications*, 176. doi: <https://doi.org/10.1080/10875301.2024.2443851> (in English)
- Lomachynskyi, B. (2023). Informatyina kultura u prostori biblioteky v umovakh konstsiientalnykh viin suchasnosti [Information Culture in Library Space in the Context of Contemporary Consciential Wars]. *Naukovi Pratsi Natsionalnoi Biblioteky Ukrainy Imeni V. I. Vernadskoho*, 69, 154-168. Retrieved from <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001461967> (in Ukrainian)